

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЧЕТВЕРТІ АКАДЕМІЧНІ ЧИТАННЯ ПАМ'ЯТІ Г.І. ВОЛИНКИ:
ФІЛОСОФІЯ, ОСВІТА, НАУКА:
В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО-ТУРБУЛЕНТНОГО СВІТУ»
24-25 травня 2023 року**

Київ – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЧЕТВЕРТІ АКАДЕМІЧНІ ЧИТАННЯ ПАМ'ЯТІ Г.І. ВОЛИНКИ:
ФІЛОСОФІЯ, ОСВІТА, НАУКА:
В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО-ТУРБУЛЕНТНОГО СВІТУ»
24-25 травня 2023 року

Київ – 2023

Андрущенко В.П. – д. філос. н., проф., академік НАПН України, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (голова);
Торбін Г.М. – д. фіз.-мат. н., проф., проректор з наукової роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;
Русаков С.С. – к. філос. н., доцент, в.о. директора Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;
Бондаренко В.Д. – д. філос. н., проф., завідувач кафедри богослов'я та релігієзнавства Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;
Мозгова Н.Г. – д. філос. н., проф., завідувач кафедри філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (наук. редактор);
Андрущенко Т.І. – д. філос. н., проф., завідувач кафедри етики та естетики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;
Немчинов І.Г. – д. філос. н., проф., професор кафедри філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (заст. наук. редактора);
Гончаренко К.С. – к. філос. н, доцент кафедри філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (відповід. секретар);
Матюшко Б.К. – к. філос. н, доцент кафедри філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (упоряд.).

Четверті академічні читання пам'яті професора Г.І. Волинки: «Філософія, наука і освіта: в глобальному вимірі соціально-турбулентного світу»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 24-25 травня 2023 року. Київ: Кафедра філософії УДУ імені Михайла Драгоманова. 2023. 144 с.

Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів опублікованих матеріалів. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за зміст своїх текстів та точність наведених цитат. Збережено стиль авторів матеріалів.

ISBN 978-966-9725-49-3

© Автори матеріалів

© Кафедра філософії УДУ імені Михайла Драгоманова

© Фото Г.І. Волинки – бібліографічний покажчик, виданий до його 60-річчя (2009 р., видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова)

відомого режисера-аніматора: «Чим кращими є умови, тим гіршим виходить мультфільм...».

11. Міркуючи над перенадмірністю, варто згадати один з ключових принципів вищої освіти – навчання на найвищому рівні складності, із залученням (до) найсучасніших досягнень науки (і не тільки в межах тієї галузі, у якій спеціалізується студент). Відповідно, будь-яке спрощення і примітивізація – крок назад, відмова від ідеалу якості і справжності.

12. Григорій Іванович, узагальнюючи парадигму курсу філософії освіти, сформулював принципи цього курсу як історичність, поліфонію і повноту. Кожний з цих принципів має свою невичерпність і надмірність – і тільки разом узяті можуть забезпечити належну якість освіти. Додамо, що ці принципи цілковито прийняття для осмислення засад освіти щодо будь-якої спеціальності.

13. Ми не відмовляємося від принципів економії мислення, від ідеалів науки як чогось системного, перевіреного, здатного приносити користь (прикладного), достовірного та «ясного». Але якраз на часі – поворот до розуміння світу і людини як надмірно складного, багатовимірного, що неможливо осягнути «остаточно» і «вичерпно».

14. Плекання перенадмірності як зростаючої повноти і складності – це рух в напрямку генералізації діяльності, синтезу науки і мистецтва, залучення усіх різновидів інтелекту, мобілізації усього багатства емоціонального світу і розмаїття раціональностей та ін. Тільки це може стати запорукою не удаваного, а справжнього інтелектуального і духовного пошуку.

Ковтун Н.М.

*Житомирський державний університет
імені Івана Франка
доктор філософських наук, професор
професор кафедри філософії та політології
м. Житомир, Україна,*

Ковтун Ю.В.

*Лицей № 1 м. Житомира
кандидат філософських наук
викладач суспільних дисциплін
м. Житомир, Україна*

МЕХАНІЗМИ ДЕГУМАНІЗАЦІЇ ОБРАЗУ УКРАЇНЦІВ У РОСІЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ (НА ПРИКЛАДІ ДОПИСІВ У TELEGRAM ДМІТРІЯ МЕДВЄДЄВА)

Щоденні інформаційні приводи російсько-української війни (2014 – 2023) вкотре ставлять перед мільйонами людей у всьому світі питання, як можливі злочини проти людяності на початку ХХІ століття, як можна вбивати тисячі мирних українців, викрадати тисячі дітей, руйнувати інфраструктуру і цілі міста.

І при цьому виправдовувати геноцидні практики проти українців у інформаційному просторі, цинічно називаючи їх захистом «мирного населення».

Відповідь знаходимо у насадженні перед війною і під час самої війни в інформаційному просторі як Росії, так і всього світу, наративів, які містять явні ознаки дегуманізації і «знелюднення» образу українців. Дегуманізація розглядається нами як «процес психологічного, світоглядного, ідеологічного позбавлення людини її атрибутивних людських ознак, нівеляцію, заперечення або применшення належності людини до людського роду» [1, с. 79]. Дегуманізація може стосуватись як окремого індивіда, так і цілих соціальних спільнот (етносів, народів, націй, класів, соціальних або вікових груп). Закономірно, що антагоністичним до дегуманізації постає процес виявлення альтруїзму, емпатії, толерантного ставлення до Іншого.

Окрім широкого кола російських пропагандистів (Володимира Соловйова, Маргарити Симоньян, Ольги Скабеєвої, Тимофія Сергєйцева та ін.), практики і механізми дегуманізації українців широко використовуються і вищим керівництвом Російської Федерації. Чи не найяскравішим прикладом такої риторики стали дописи у Telegram экс-президента РФ Дмитрія Медведєва. Жодним чином не можна применшувати пропагандистські наративи цього діяча. Він не може розглядатися, як приватна особа, адже досі посідає пост голови партії «Єдина Росія» та заступника голови Ради безпеки РФ. Д. Медведєв має й належний рівень освіти, адже закінчив юридичний факультет та аспірантуру Ленінградського державного університету імені А.А. Жданова.

Російський посадовець доволі часто наголошує на своїй юридичній освіті. Зокрема у дописі від 19 листопада 2022 року він пише, що «мене вчили в університеті кримінальному праву», яке містить в собі два елементи: безпосереднє покарання і умови для виправлення і перевиховання [2]. І цей экс-президент, юрист, порушуючи елементарні правові норми, прямо погрожує у своїх дописах неправовими розправами своїм опонентами: «Будемо говорити з вами мовою сили... Мститись кожному злочинцю за кожного вбитого громадянина нашої країни» [3]. За своєю освітою і посадовими обов'язками він не може не розуміти рівень відповідальності за свої слова і вчинки.

Механізми дегуманізації українців на індивідуальному рівні поєднуються Д. Медведєвим з практиками позбавлення суб'єктності української держави через уникання її офіційної назви або її зневаженні. Зокрема у дописі від 3 лютого 2023 року у Telegram він зауважує, що президент України Володимир Зеленський і президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн «обговорювали швидко і казкове оздоровлення економіки Малоросії і ЄС» [4]. Подібну стилістику знаходимо і в дописі від 4 березня 2023 року, коли экс-президент РФ пише, що «повідомлення про будівництво концерном Rheinmetall танкового заводу в Малоросії нагадує примітивний тролінг київського режиму» [5].

У дописах Д. Медведєва, які містять ознаки дегуманізації, широко використовуються механізми порівняння українців з тваринами, або іншими неприємними істотами, що має сформувати у слухача відразу до громадян України як нелюдей. Цей наратив у дописах російського посадовця виявляється,

насамперед, у вкрай зневажливому ставленні до керівників української держави, що знайшло відображення у формулюваннях «верховний український клоун» [6] або «бородата фотомодель у зеленій вонючій футболці» [7].

Доволі часто Д. Медведєв використовує щодо українців і інші зневажливі найменування: «нацики», «бандерівці», «свинобандерівці» та ін. Як-от, у дописі від 30 березня 2023 року він пише, що «якісь найбільш активні нацики у Києві опублікували петицію до свого наркопрезидента про «відновлення ядерного статусу України» [8]. А далі звертаючись до українців, продовжує: «І як же відповідати нашим громадянам на цю свинобандерівську апокаліптичну маячню?» [8]. Неодноразово экс-президент РФ звинувачує українців у сатанізмі, наголошуючи, що «київські хриstopродавці» відкрито «стали ворогами Христа і православної віри» [9]. Утім ненависть російський посадовець виявляє і до етнічних росіян в Україні. Щодо них він пише, що «псевдоукраїнські скажені шавки з російськими прізвищами, захлинаючись від токсичної слини, оголошують, що їх ворог розміщений у кордонах Росії» [10].

Загалом механізми дегуманізації образу українців у дописах у Telegram Д. Медведєва стосуються трьох ключових аспектів: дегуманізації українців як представників етносу, народу та політичної нації, дегуманізації керівників України, дегуманізації української держави і українського суспільства в цілому. Процес дегуманізації завбачує позбавлення індивіда або соціальної спільноти суб'єктності, а відтак і їх права визначати своє теперішнє і майбутнє. Д. Медведєв широко використовує у Telegram зневажливі найменування українців через позиціонування їх, як тварин, нелюдей або інших огидних для реципієнта пропаганди істот. У підсумку означені практики дегуманізації мали підготувати індивідуальну і суспільну свідомість росіян та їх симпатиків у світі до прийняття і схвалення геноцидних практик щодо українців.

Література:

1. Ковтун Н. Обґрунтування практик дегуманізації у російській пропаганді як основа геноциду українців в умовах російсько-української війни. *Категорії. За результатами Всеукраїнського круглого столу «Читання пам'яті Івана Бойченка – 2022. Людина. Історія. Мир і війна (21 жовтня 2022 р.)*. Київ: Знання України. 2022. С. 79–83.

2. Медведєв Д. Меня учили в університете... 19 ноября 2022. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.

3. Медведєв Д. Госдеп опубликовал... 05 января 2023. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.

4. Медведєв Д. Вчера зеленого пациента... 03 февраля 2023. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.

5. Медведев Д. Сообщение о строительстве... 04 марта 2023. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.
6. Медведев Д. Верховный украинский клоун... 17 февраля 2023. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.
7. Медведев Д. Бородатая фототомодель... 11 февраля 2023. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.
8. Медведев Д. Какие-то активные нацики... 30 марта 2023. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.
9. Медведев Д. Киевские сатанисты... 02 декабря 2022. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.
10. Медведев Д. Псевдоукраинские бешеные шавки... 11 декабря 2022. [Електронний ресурс]. Месенджер «Telegram». Режим доступу: https://t.me/s/medvedev_telegram. Назва з екрана.

Козловець М.А.

*Житомирський державний університет
імені Івана Франка
доктор філософських наук, професор
завідувач кафедри філософії
м. Житомир, Україна*

СУСПІЛЬНА МОРАЛЬ *versus* РИНКОВИЙ ФУНДАМЕНТАЛІЗМ

Інновації, що прийшли в наше життя з ринковою економікою, широким використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій, цифровізацією суспільства, штучним інтелектом, ведуть до зміни матеріальної та духовної епохи, містять в собі онтологічну, гносеологічну, моральну й світоглядну невизначеність. Поширення суто ринкових принципів не тільки на економіку, а й на інші – неекономічні – сегменти суспільного життя призвело до нівелювання, руйнування моральних засад, відторгнення морально-етичних і духовних цінностей. Мистецтво, релігія, мораль майже такою ж мірою, як й економіка, перебувають під владою всюдисущого ринкового фундаменталізму. Зведення мотиву прибутку до рангу етичного принципу призвело до того, що система моральних цінностей поступається місцем системі ринкових цін. Навіть вибір зовнішньо-політичного вектору розвитку України донедавна розглядався не стільки у контексті цінностей, як крізь призму економічної вигоди. Екзистенційні, смисложиттєві проблеми людського існування не можуть бути розв'язанні накопиченням багатства, економічним зростанням і посиленням технічної могутності людини. Сам по собі ринок та пов'язані з ним цілі й цінності